

Зоряна ніч

Михась Ткач

(спогад з дитячих літ)

Стьопа підпер долонею голівку і дивиться туди, де тільки що було сонце — було і нема. А над обрієм малиновий колір, так ніби хто відро фарби розлив. І небо ще більш просвітліло, засяяло яскраво, ніби й не збиралося надворі смеркати. Підхопився він та стриб-стриб на "ходулях" до хліва, а там хитнувся і полетів сторчака біля купи гною.

— Стьопо, біжи десь так погуляй, бо телятко мені злякаєш, — чує голос матері. А тоді: дзінь-дзінь! То молоко об дійницю.

Стьопа розстібнув ґудзика на сорочці, жбурнув з голови картузика, якого бабуса подарувала, ген аж до тину, і знову зирк-зирк на небо, а воно ще дужче сяє! Було вже злякався: здалося, що горить. А то червона-червона смуга потекла по небу над дядьковою грушею. І вже на кінцях не червона, а наче бузкова. І над хатою посиніло, а ще вище — ніби хтось чорнило розмазав.

— Що ти там робиш, сину? Ступай вечеряти, — вкотре озивається мати.

Хотів йти в хату, а тоді — і рота роззявив. Хіба було коли отак, щоб сірим димом тягло по землі. Оце вона і є ніч! Із землі виступає. Бач, як маже дядькову грушу чорною фарбою.

А мати знову:

— Скільки разів буду кликати?

І вже в хаті:

— Сьорбай, сьорбай юшку, Степане. І не крутисся на всі боки.

Бачиш, що Максим тебе жде.

Стьопа глянув на брата, який натягнув на себе старий з одірваною полою піджак, отой, що валявся на горищі, та обмотався мотузками. Уже зібрався і стоїть біля порогу. Тоді мати підв'язала Стьопу своєю великою хусткою і сказала:

— Ідіть!..

Вискочив він надвір і очі відразу — до неба. А воно вже не таке світле, як було. Тільки вгорі, то тут то там засвічувалися зорі.

Ото дивиться: наче немає зірки, а тоді морг-морг тоненькими промінцями — і горить. Сірий дим снується, як комашня, туманяться на небі кольори. Позаду Стьопина хата хмуриється, а попереду на городній стежці кукурудзяне листя шелестить. То Максим пробирається донизу. Стьопа не хоче відставати, а тут картопляне гудиння хапає за ноги, то аж злість кублиться під грудьми. Дядькова груша не така вже й чорна, як здавалось, тільки чогось згорбилась, ніби задрімала. А нижче на стежці соняшники своїми головами усе небо затуляють.

Та ось Максим загородив собою стежку, спинився біля капустяних грядок і мовчки поверх дядькової груші виглядається. Стьопа здогадується про що він думає? Ось тільки чого зволікає? Знає ж: тітка з ферми ще не скоро вернеться, а дядько не так давно

поплентався до магазину. Глянув і сам туди, а груш вгорі! Довгасті, жовті, як воскові свічки, аж висвітлюються. Коли це шурх одна поміж листя — гуп! Сіпнувся Стьопа йти, руками соняшники розвів, а тоді назад: "Зараз дасть запотиличника, ще й мамі розкаже". Звів на Максима очі, а він:

— Иди! Та картоплю нашу не толочи, щоб мати не пізнала!

Хутко, але крадькома, пробрався Стьопа до межі і схопив одну грушу, а ті налякані тільки стриб-стриб під сорочку — і холодять за пазухою. Видихнув повітря, прислухався. А воно щось по голові: лусь.

Уже на городній стежці почував пальцем там, де вцілило та й гайда до дуба. Наблизився: довкіл сутінки товчуться згустками, покосами жовтіє ячмінь на землі, той що сьогодні мати пожала, а трохи далі, біля копанки, туман білий кільцями. А за тою копанкою — верби і гола пільма. Він ніколи й не чув, щоб повітря дзвеніло, а то аж тинькає. Нараз біля води хлюп-хлюп, і чийсь кроки біля ячменю. Притиснувся до дуба, а то... Максим. Він кинув оберемок сіна, поцупив з рук Стьопа дві груші та й каже:

— Ходімо. Та не шльомай своїми постоломи! За селом чути.

Іде Максим перший, хрумтить грушею, за ним Стьопа не відступається. Коли це позад ніби ще хтось човгає... Невже Максим не чує? Вчепирився за його полотняні штани — глип назад, а там густий морок. Ні хати, ні дуба — як і не було. Тільки попереду синя примара збільшується і прямо на Максима повзе. Пурх-х з-під ніг — залопотіло вдалечінь. "Пташка!" І кроки хлопців стали повільніші. Обдивився навсібіч Стьопа: не таке все довкіл чуже та незнане, як здалося спочатку. Бо онде той вербовий куш, біля якого він щодня пасе телят. Зараз перескочать через канаву, то буде гречане поле. Але що там робити? На точку повіяно, бо молотарку забрали ще позавчора? Стьопа й досі не здогадується, куди з братом мандрують? Ось уже під ногами зашелестіла стерня, і з усіх кінців зачигала на них сіра непробудна темінь. Зчорніле небо відступило далеко-далеко у височінь, обсипалося зорями, наче зацвіла груша. А по землі дві маленькі постаті рухаються манівцями у ніч. Та нараз засіріли хвостаті тіні вітряка, а потому виринула скирта...

— Стій! — озвався Максим. — Будемо брати Маньці.

Корова блиснула білою лисиною і закрутила перед Стьопою рогами. Вискочила мати і подалася до низу, озиваючись: "Стьопа, Стьопа!" А хіба вона не знає, забула, куди він з Максимом пішов? Сама ж виправляла.

Стьопа потяг кілька разів із скирти цупку соломку і тут наткнувся на щось м'яке. Полова, а в ній — гречане зерно! Він уже намацав його пальцями. Ось воно: з гострими кутиками, чорняве, міцне та колюче. Та тут його багато! Пусти на вітер — зацокає, попливе одне на одне, мов золоті крупинки. Відкіля той вітер? Стьопа крутить головою, а вітру не чути — ніщо й не ворухнеться. Та й торби ж нема. "Деся з просяними вітками на печі", — згадує. Якби то сказав Максим вдома, куди мають йти? А так — зерно аж лоскоче долоні.

— Максиме, — не стримується Стьопа, — давай навіємо у сорочку. Ми ж так робили на точку.

Але той і цього слухати не хоче. Поспішає — затиснув мотузком дві солом'яні в'язанки, одну з яких, меншу, подає на плечі Стьопа.

— Тільки не відставай, — шепоче.

Стьопа і думати не хоче про те, що не встигне за Максимом. Що в нього — малюсінька в'язочка, а Максим онде яку несе — наче возом їде. "Я ось тільки мотузку більше накручу на руку, а то чогось висковзує... Та хіба тут далеко: поминуть вітряки, а там..." "Ото ж він?" — радіє Стьопа. А вітряк устроїв одне крило в землю, друге в небо — тікає й тікає. Наче йому хто ноги приставив. Стьопа не дуже стомився, тільки мотузок твердіший став. Підсмикнув в'язанку, поводив шиєю, а воно однак муляє. І ще більше затягає біля горла, аж дихати нема чим — нема і все. Спочатку в долонях, а потім по всій руці наче мурашки — кінець мотузка ковзь-ковзь поміж пальців. Та ще й Максим ледь не біжить. "Якби це санки?" — подумалося. І білий сніг затремтів у Стюпи на віях. Підсмикнув в'язанку, раз, вдруге, а вона, обпікаючи долоні, пливе донизу. Напружує пальці, а вони, як зів'ялі стеблинки, розщеплюються і ще більше мліють.

— Максиме! Я сяду...

— Ти що! Потерпи... Хоч би до околиці. Нас спіймають...

Стьопа зирк позад себе, а скирта — гульк і відлетіла. А над ним чорна постать крилами мах-мах — наче руки простягає до його плеча. "Спіймають"! — чи то він сам, чи знову Максим повторив. "Можливо нікого й нема, то тільки здалося?" Оглянувся — йде... І не тільки позаду, а й збоку... Ну клятий мотузок, хапай обценьками за плече, кусай руки — не сяде відпочивати! Тільки б ноги метлялись швидше, а то, як ходуни, оті, що вдома під повіткою лежать. Блимнув знову очима — наближається! Бо чути ж, як шурхає ногами по стерні, чути, як сопе... А куди втечеш, де сховаєшся, коли кругом чисте поле? І Максим нічого не придумає. "Відверни, відверни", — прошепотів Стьопа, але й сам не второпав, до кого те звертання. Чи не до Всевишнього, справжнього, якому мати щоранку так старанно читає молитви? Звичайно до нього, от тільки назвати не осмілиться, а чого і сам не відає. Це якби мати? А воно шелестить десь позаду, відлунює кроками звідусіль, ще й зорі з неба, як очі — блим-блیم. Пошукав щось у голові Стьопа і знову: "Відверни, відверни, Боже..."

— Досить шептати! — сміється Максим. — Пішло онде зовсім у інший бік.

Він спиняється і кидає свою в'язанку до канави.

Притиснувся Стьопа у канаві до землі — так тихо стало, тільки чути, як серденько в грудях б'ється. Наче руки і плечі ніщо не стискує, а однак пече. Полизав гарячі синці на правій долоні, далі блим-блیم на всі боки з канави. Думає: "Він женеться, хоче мене вхопити, а я вгору — і полетів". Бачить, як попереду ніби коні хитають головами. Але Стьопа знає, що то зовсім не коні, а верби над копанкою. Дуба і хати не видно, та вони стоять. Він певен у цьому, бо вони — завжди стоятимуть. Хай землі не стане, зорі погорять, а хата і дуб — будуть. "О, зірка, наче груша, зірвалась і полетіла. Бач, стухла".

— Максиме, якщо то чиєсь сонце, то й до школи треба ходити поночі? А коли зорі — ну всі-всі сонця погорять? Темно дуже буде?

— Авжеж.

— А як ти крутитимеш жорна вночі?

Максим нічого не відповідає, зводиться на ноги. Піддає Стьопі в'язанку і вони йдуть далі.

Тепер уже знайома стежечка, то чого не йти. Довкіл кущі стислися один до одного, вкрилися чорним рядом ночі і ніби хропуть. Все причаїлося — спить. А Стьопі зовсім не хочеться спати. Він би йшов і йшов. Та ось уже зігнуті верби вискочили наперед, а за ними — копанка. І все на своєму місці — як і було. Дуб такий товстючий і високий, дядькова груша, ячменю ніхто не покрав, а далі соняшники головаті — і хата! Серед двору, у самій хустині очікує мати:

— Ну, що діти? — тулить Стьопу до себе. А той відразу.

— Нас ловили...

А Максим:

— Дивак ти! То ж такі, як і ми...

Вхопився за живіт та й регочеться. А Стьопа не дуже то й згоджується, навіть сердиться: видумає ж таке! Хай буде так — хай. Потроху заспокоюється і лягає спати. І тільки починає дрімати, як знову хтось кричить позад нього. Під ногами лід валиться, санчата за купину зачепилися — і ні сюди, і ні туди. Смик-смик Стьопа їх, а той голос над ним: не втечеш! Ось уже фиркає оскаженіла голова коня. "Упаду — розтопче!" Тріснули, наче кісточки, санчата від його удару. А Стьопа на дуба скік — подерся на самісіньке верхів'я. "Теперки сюди ніхто не дотягнеться", — подумав. Засміявся, що торба при ньому, та й... прокинувся від того щастя. Глянув на вікно, а там — зоряна ніч...